

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट

विश्वशांति

*Vishwashanti
Vruttant*

वृत्तांत

अंक : ४

डिसेंबर २०१८

परमपूज्य श्री. प्रभाकर सरदेशमुख महाराज महाराज - एक नाडीपरीक्षक

परमपूज्य सरदेशमुख महाराजांच्या बहुव्यासांगी व्यक्तिमत्वाचा एक महत्वपूर्ण पैलू म्हणजे त्यांची उत्तम नाडीपरीक्षा !

वेदविद्या व वैद्यकज्ञान परंपरेने ९ पिढ्या चालत आलेल्या वतनदार सरदेशमुख घराण्यात त्यांचा जन्म झाला होता. सरदेशमुख घराण्याचे वैशिष्ट्य म्हणजे उत्तम नाडीपरीक्षा !

महाराजांचे पूर्वज हे निजामांचे राजवैद्य होते. पडवा पद्धतीमुळे त्याकाळी रुग्ण स्त्रीची प्रत्यक्ष नाडीपरीक्षा अशक्य होती. अशावेळी रुग्ण स्त्रीच्या मनगटास रेशमी सूत बांधून त्या सूताच्या स्पंदनावरून नाडीपरीक्षा करण्याइतके सूक्ष्म ज्ञान त्यांच्या पूर्वजांना अवगत होते.

सूक्ष्म व प्रभावी अशा नाडीपरीक्षेने अचूक रोगनिदान करण्यात महाराजांचा हातखंडा होता. अनेक असाध्य रोगांवर त्यांचे निदान व उपचार यशस्वी ठरले आहेत. केवळ मनुष्याचीच नव्हे तर हत्ती, घोडे यांचीही महाराज उत्तम नाडीपरीक्षा करत. परंपरागत चालत आलेल्या नाडीपरीक्षेचे ज्ञान जिवंत ठेवून त्याचा प्रसार करावा अशी महाराजांची इच्छा होती. आधुनिक वैद्यकालाही आव्हान असणाऱ्या नाडीपरीक्षेचे शास्त्रीय पायावर संशोधन क्वावे व हे अगाध ज्ञान पुढील पिढ्यांपर्यंत पोहचावे यासाठी महाराज अतिशय आग्रही असत. त्यांचे हे नाडीपरीक्षेचे

ज्ञान पुढच्या पिढीत, त्यांचे ज्येष्ठ पुत्र वैद्य श्री. स. प्र. सरदेशमुख यांच्या रूपाने जतन झाले आहे.

व्यथा कॅन्सर रुग्णांच्या - फुंकर आयुर्वेदाची रुग्णानुभव - २

Name - NVR	Sex - Female
Type of Cancer	CA Oesophagus, Stage III C, Grade III
Age at diagnosis - 59 years (1999)	Date of diagnosis - 24/03/1999
Present age - 78 years (2018)	
Duration of Ayurvedic treatment	10 years 6 months. (May 1999 to Nov. 2009).
Status at enrollment w.r.t. Conventional treatment	Post Surgery
Details of Conventional treatment	<ul style="list-style-type: none"> Surgery – Jejunostomy - Upper part of gastrectomy with excision of lower 1/3rd of Oesophagus – 02/04/1999. Chemotherapy - She was advised for Chemotherapy but she was reluctant to undergo chemotherapy and started Ayurvedic treatment at ICTRC, Mumbai Centre.
Outcome of adjunct Ayurvedic treatment	<ul style="list-style-type: none"> Remarkable improvement in Quality of Life. In spite of aggressive nature of the disease and despite of not treated with Chemotherapy as a conventional treatment in such cases, patient survived for more than 19 years.
Survival (DFS / OS)	<ul style="list-style-type: none"> Patient has Overall Survival (OS) of 19 years 2 months. Reported 5 years Relative Survival Rate (RSR) in such cases is 21% and 10 years RSR is 14.3%.

नाव - सौ. निर्मला वसंत रायकर, वय - ७८ वर्ष, मला १९९९ च्या अखेरीला अन्न गिळण्याला त्रास सुरु झाला. सुरवातीला घरगुती उपचार, फॅमिली डॉक्टरचे उपचार करून झाले. परंतु काही फरक पडेना. प्रकृती क्षीण झाली त्यामुळे माझे बंधू व भगिनी (जे वैद्यकीय व्यवसायात होते) यांच्या सहाय्याने सर्व प्रकारच्या चाचण्या (सोनोग्राफी / एक्स-रे / रक्त चाचणी / सिटी स्कॅन वगैरे) करविल्या व त्यातून निष्पन्न

झाले कि अन्ननलिका व जठर यांच्या सांध्यावर गाठ आहे. त्यासाठीच्या विश्लेषण चाचणीत ती कॅन्सरची गाठ असल्याचे निष्पन्न झाले व तिच्यावर उपाय म्हणजे शस्त्रक्रिया हाच होता.

अखेरीस शस्त्रक्रिया करविलो. शस्त्रक्रिया झाल्यावर पुन्हा गाठ उद्भवू नये याकरिता केमोथेरेपी करण्याचा सल्ला दिला गेला. मात्र मला इतर काही याच प्रकारचे पेशंट माहीत होते व त्यांचे त्याकाळात झालेले हाल पाहून मी त्याला ठाम नकार दिला आणि त्याएवजी आयुर्वेदिक पद्धतीने उपचार होत असतील तर ते करावे असे माझ्या बंधू भगिनी यांना सांगितले. त्यानुसार त्यांनी मला वैद्य सरदेशमुख यांना दाखविले व १९९९ च्या अखेर पासून त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली मी औषधोपचार घेत आले.

गेली १८ वर्ष त्यांच्या औषधोपचारामुळे मी सामान्य आयुष्य जगत आहे. सुरवातीला काही वर्ष नियमित औषधोपचार घेतले, पथ्य पाळले. आता पथ्य पाळून आहे. गेली ३-४ वर्ष त्यांचेकडील औषध घेण्याची तशी आवश्यकता भासली नाही. अर्थात वयपरत्वे बारीक-सारीक व्यथा उद्भवतात, पण त्यांच्याकडील औषधोपचाराच्या योगाने जीवनात खूपशा चांगल्या घटनांचा साक्षीदार होण्याचे भाग्य लाभले. बाकी जीवनात सुखाबरोबर दुःखाची सोबत असतेच, तेही वाटचाला आले, पण वयाच्या या वाटेवर समाधान मानून जगणे हेच जीवन आहे. ■■■

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट संचालित आयुर्वेद महाविद्यालय, वाघोली तर्फे विनामूल्य तपासणी शिबीर

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट संचालित आयुर्वेद महाविद्यालय, वाघोली यांच्या वतीने दिनांक २/१२/२०१८ ते ५/१२/२०१८ रोजी संत ज्ञानेश्वर महाराज समाधी सोहळा, आळंदी येथे एन.एस.एस. शिबीराचे आयोजन केले होते. या शिबीरामध्ये दोन हजार रुग्णांची तपासणी करण्यात आली. बी.ए.एम.एस.च्या पन्नास व एम.डी.च्या दोन विद्यार्थ्यांनी शिबीरात रुग्णांची तपासणी केली. वैद्य सीमा जोशी, वैद्य पल्लवी मोदे, वैद्य सुवर्णा ढवळे, वैद्य प्रशांत फावडे, श्री. राधेश कुलकर्णी, वैद्य विवेक नेमाडे यांचे विद्यार्थ्यांना यावेळी मार्गदर्शन लाभले.

अंगारकी चतुर्थी निमित्त प.पू.प्रभाकर सरदेशमुख महाराज मठात भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट संचालित आयुर्वेद महाविद्यालयाच्या सत्तर विद्यार्थ्यांनी तसेच भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट मधील काही कर्मचारी मंडळींनी सामूहिक गणपती अर्थर्वशीर्ष पठण केले. प्रथम गणपतीच्या मूर्तीस पुष्टहार घालून पूजा करण्यात आली. त्यानंतर ११ वेळा गणपती अर्थर्वशीर्षाचे पठण करण्यात आले. गणपतीची आरती व नंतर प्रसादाचे वाटप करण्यात आहे. या प्रसंगी भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टचे अध्यक्ष मा. डॉ. सदानंद सरदेशमुख, आयुर्वेद महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. आनंद कुलकर्णी, उपप्राचार्या डॉ. राणीबाला नेमाडे, प्राध्यापक व कर्मचारी उपस्थित होते. ■■■

धनत्रयोदशी, धन्वंतरी जयंती निमित्त ‘श्री धन्वंतरी याग’

दिनांक ५ नोव्हेंबर २०१८ मंगळवार रोजी धनत्रयोदशी, धन्वंतरी जयंती निमित्त ‘श्री धन्वंतरी याग’ भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टचे विश्वस्त डॉ. सुश्रुत सरदेशमुख व डॉ. सौ. निलांबरी सुश्रुत सरदेशमुख यांच्या हस्ते करण्यात आला.

संस्थेच्या पंचकर्म हॉस्पिटलमध्ये या धन्वंतरी यागाचे आयोजन करण्यात आले होते. ■■■

वैद्यकीय विकास मंचाच्या वतीने महाराष्ट्रासह दिल्लीत विविध पदांवर नियुक्त झालेल्या पदाधिकाऱ्यांचा सत्कार सोहळा आयोजित करण्यात आला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी डॉ. बाळासाहेब आहेर होते. सेंट्रल मेडिसीनचे (सी.सी.आय.एम.) नवनिर्वाचित अध्यक्ष डॉ. जयंत देवपुजारी, धन्वंतरी पुरस्कार विजेते डॉ. सदानंद सरदेशमुख, डॉ. अजित गोपळे, डॉ. रागिणी पाटील, डॉ. संतोष नेवपूरकर, डॉ. सदानंद देशपांडे आर्द्धीचा या वेळी सत्कार करण्यात आला. डॉ. आशुतोष गुप्ता, राष्ट्रीय स्वंयसेवक संघाच्या महाराष्ट्राचे प्रांत कार्यवाह डॉ. प्रवीण दबडगाव, मंचाचे प्रभारी राजेश पांडे, होमिओपॅथी कौन्सिलचे माजी अध्यक्ष डॉ. अरुण भस्मे उपस्थित होते.

आयुर्वेदिक औषध संस्कृतीला जोडून ठेवणारे आहे, समाजाला निरोगी ठेवण्याची ताकद आयुर्वेदात आहे, सी.सी.आय.एम.द्वारे अनेक जुन्या गोष्टी दूर करण्याचे प्रयत्न केले जातील, आयुर्वेदाच्या शिक्षण, प्रैक्टिसमध्ये येणाऱ्या अडचणी सोडविण्यात येतील असे श्रीपाद नाईक यांनी आश्वासन दिले.

सी.सी.आय.एम.चे अध्यक्ष डॉ. जयंत देवपुजारी म्हणाले, विद्यार्थ्यांना नेमके काय हवे यासाठी एका प्रश्नावलीद्वारे देशभरात अभ्यास करण्यात येणार आहे. तसेच, प्राचार्यांना महाविद्यालयांच्या प्रशासकीय कामकाजाबाबत देखील मार्गदर्शन करण्यात येणार आहे. डॉ. बाळासाहेब आहेर यांनी आयुर्वेदाच्या पदवी शिक्षणाच्या व्यथा मांडल्या. डॉ. सतीश डुंबरे यांनी स्वागत केले. श्री. राजेश पांडे यांनी प्रास्तविक केले. डॉ. सुकुमार सरदेशमुख यांनी सूत्रसंचालन केले, तर डॉ. अनुपमा शिंपी यांनी आभार मानले.

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट च्या महत्वाच्या प्रकल्पांपैकी एक म्हणजे योग केंद्र. विश्वासांतिधाम, वाघोली येथे सुरु करण्यात आलेले हे केंद्र म्हणजे परमपूज्य सरदेशमुख महाराजांचे एक स्वप्न! सद्य काळातील धावपळ, प्रदूषण, ताणतणाव यांचा व्यक्तिच्या स्वास्थ्यावर परिणाम होणे अपरिहार्य आहे. व्यक्तिचे स्वास्थ्य रक्षण करणे हे आयुर्वेदाचे प्रथम प्रयोजन साध्य करण्याच्या दृष्टीने आयुर्वेदाबरोबरच योगाभ्यासाचीही मोलाची मदत होते. पतंजली प्रणित योगशास्त्राची घडण व्यक्तिच्या अध्यात्मिक उन्नतीसाठी केली गेली हे खरेच! पण व्यक्तिच्या अध्यात्मिक उन्नतीचा पाया शारिरीक व मानसिक स्वास्थ्य हाच असतो. पतंजली योगदर्शनातील यम, नियम, आसन, प्राणायाम, धारणा, ध्यान इ. अंगांच्या अभ्यासाने व्यक्तिचे शारिरीक तसेच मानसिक स्वास्थ्य निःसंशय उत्तम राहते.

योगाभ्यासाने शारिरीक, मानसिक ताणतणाव, नैराश्य, चिडचिडेपणा या सर्वांपासून निश्चित मुक्तता होऊ शकते म्हणून भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट ने विशेषत्वाने सध्याच्या प्रदूषणग्रस्त व ताणतणाव युक्त समाजाच्या सर्वांगीण स्वास्थ्यप्राप्तीसाठी योग केंद्र स्थापन केले आहे.

योगकेंद्रात तज्ज्ञ व्यक्तिंच्या मार्गदर्शनाखाली योगाभ्यास, प्राणायाम, ॲक्यूरेट मंत्रजप याद्वारे ताणतणाव नियंत्रण इ. चे प्रशिक्षण दिले जाते.

श्रीदत्त जयंती उत्सव

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट तर्फे दिनांक २२/१२/२०१८ रोजी श्रीदत्त जयंती उत्सवाचे आयोजन करण्यात आले होते. सायंकाळी नवीन मंदिरात श्रीदत्ताच्या मूर्तीला अभिषेक व पूजा करण्यात आली. त्यानंतर आरती व प्रसादाचे वाटप करण्यात आले. या प्रसंगी भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टचे अध्यक्ष मा. डॉ. सदानंद सरदेशमुख, आयुर्वेद महाविद्यालयाच्या उपप्राचार्या डॉ. राणीबाला नेमाडे व इतर कर्मचारी उपस्थित होते.

भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्टचे विश्वस्त डॉ. सुकुमार सरदेशमुख तसेच डॉ. संदीप चव्हाण यांची 'स्त्रोतस' या विषयावरील विविध व्याख्याने जपान येथे दिनांक ४ ऑक्टोबर ते ८ ऑक्टोबर दरम्यान आयोजित करण्यात आली होती. तसेच १२ ऑक्टोबर रोजी डॉ. सुकुमार सरदेशमुख यांनी Ayurved for Cancer in Rural areas या विषयावर 20th International Association of Rural Health and Medicine (IARM-20) येथे व्याख्यान दिले.

अर्थव निर्गुंडी तेल

वैशिष्ट्ये :

निर्गुंडीच्या रसापासून ग्रंथोक्त पध्दतीने निर्माण केलेले विशिष्ट तेल.

उपयोग :

सांधेदुखी, सांध्यांना सूज येणे, सांधे आखडणे यांवर अत्यंत गुणकारी. Frozen shoulder, Sciatica सारख्या वातविकारांवरही उपयुक्त.

मात्रा : यथावश्यक

❖ देणगीदारांना निवेदन ❖

आयकर अधिनियम 35 (1) (ii) व 80 (G) अंतर्गत देणग्या चेक / डिमांड ड्राफ्टने 'भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट' या नावाने स्वीकारल्या जातील.

प्रकाशक : भारतीय संस्कृति दर्शन ट्रस्ट

संपादक : डॉ. सदानंद प्र. सरदेशमुख

विश्वांति धाम, केसनंद रोड, वाघोली, पुणे - ४१२२०७,
फोन : ०२०-६७३४६००० / ९५४५५०८८९०

ईमेल : vsv@bsdt.in, वेबसाईट : www.bsdt.in

आयुर्वेद महाविद्यालय : ०२०-६७३४६१५२

आयुर्वेद हॉस्पिटल अॅण्ड रिसर्च सेंटर : ०२०-६७३४६१०४ / ६१३०

इंटिग्रेटेड कॅन्सर ट्रीटमेंट अॅण्ड रिसर्च सेंटर : ०२०-६७३४६००० / ६१२१

अर्थव नेचर हेल्थकेअर प्रा.लि. : ०२०-२०२६१३६४, ८४४६००९३७६

प्रकाशन समिती सदस्य : डॉ. वासंती गोडसे, डॉ. पल्लवी मोंदे, श्री. राधेश कुलकर्णी, श्री. श्याम शितोळे

निर्गुंडी (Vitex negundo) ही ३ ते ४ मीटर उंचीची वनस्पती असून (Lamiaceae) या कुळातील आहे. ही वनस्पती भारतात सर्वत्र आढळते. याची पाने कधी दंतुर किंवा सरळ कडांची, गुळ्युळीत अशी असतात. फुले लहान-गुच्छकार निळ्या रंगाची असतात. फळ गोल पिकल्यावर काळे होते. या वनस्पतीचे सर्व अवयव मूळ, साल, पाने फुले व बी हे औषधी आहे. निर्गुंडी ही जंतुघन आहे. तसेच त्वचेचे विकार, शूलघन (स्नायु पेशीमधील ताण कमी करून वेदना कमी करणारी वनस्पती) व म्हणूनच संधिगतवात व आमवात या विकारांमध्ये उपयुक्त ठरते.

कॅन्सरमध्ये अस्थिमध्ये आजार पसरल्यास (Bone Metastasis), सामान्यपणे सर्वांगशूल (अंगदुखी) किंवा सर्वसंधिशूल (सांधेदुखी) असल्यास या वनस्पतीचा लाभ दिसून येतो.

- पाय मुरगळल्यामुळे पायाला सूज येते. अशावेळी निर्गुंडीचा पाला गरम करून सुजेच्या ठिकाणी बांधावा. सूज कमी होते.
- सांध्यांच्या ठिकाणी सूज, वेदना इ. असताना निर्गुंडी तेलाने मालिश करावे किंवा निर्गुंडीचा पाला गरम करून सांध्यांच्या ठिकाणी बांधावा. सूज कमी होते. सांध्यांच्या ठिकाणचे जडत्व कमी होऊन हालचाल करणे सुखकर होते.
- निर्गुंडीच्या पानांच्या रसाने सिढ्डू केलेले तेल व्रण - जखमांमधील कृमी-कीटक व दुर्गंध यांचा नाश करते. म्हणून चिघळलेल्या, पू असलेल्या जखमा असतील तर अशा जखमांना निर्गुंडी तेल लावावे.
- सर्दीमुळे डोके जड होते, अशावेळी निर्गुंडी तेलाचे २-३ थेंब पाण्यात टाकून वाफारा घ्यावा. डोक्याचा जडपणा कमी होतो.
- निर्गुंडीची पाने डास, चिलटे इ. किड्यांचा नाश करतात म्हणून रोज संध्याकाळी निर्गुंडीच्या पानाची धुरी घरात करावी. डासांचा उपद्रव जाणवणार नाही.